

Dolar rallisi nereye kadar gidiyor?

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu
(EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

Döviz kurundaki artışı alt alta koyduğumuzda attığımız her adımı düşünmek zorundayız. Kur artışları bağırımayla meydan okumayla düşmüyor. Üreterek, ekonomiye güveni artırarak, verimlilik artışı ve teknoloji gelişimi ile düşüyor.

Son dört ayın kuşkusuz en önemli konusu döviz kurlarının Türk Lirası'na karşı değer artışı oldu. Bir başka ifade ile Türk Lirası dış siyasi gerilimlere karşı en savunmasız para birimleri arasında yer aldı. Rahip gerilimi ile başlayan süreçte Trump'ın Türkiye'den ithal edilen demir çelik ürünlerine koymuş olduğu ilave gümrük vergisi Türk Lirası'nın çok hızlı bir şekilde değer kaybetmesine tabiri caizse tepe taklak gitmesine sebep oldu. Bu süreç içerisinde herkesin merak ettiği konu bu değer kaybının nerelere kadar gideceği, bazı kriz çığırkanlarının "1 dolar 10 TL olacak" söylemi ile müthiş bir gerilim oluştu. Dolar kurundaki ani yükseliş yurt içinde bir anda enflasyon canavarını ortaya çıkarıp tusinamiye dönüştü. Tüm ürünlerin

fiyatında çok ciddi artışlar yaşandı. Bazı fabrikalar üretimi durdurdu. Marketlerde çalışan personelin etiketler üzerindeki fiyatları değiştirmekten başı döndü. Aynı ürün için günde iki kez etiket basıldığı dahi görüldü.

Herkesin merak ettiği en önemli konu; acaba artış devam edecek mi, belirsizlik sürececek mi?..

Herkesin kendine göre bir hesabı var. Kimisinin dolar kimisinin de Euro cinsinden kredi borcu var. Bu borcun günü geldiğinde nasıl ödenebileceği sorgulanmaya; esnaf ve tüccar kesiminde ise sattığı malı yerine yeniden hangi fiyattan koyacağını bilemedikleri için fiyat artışlarında hiçbir ölçü ayar kalmadı.

Reel sektörün toplam 220 milyar dolar borcu var

Tasarruflarımız düşük. Yatırım yapabilmek için yabancı kaynağa ihtiyaç var. Bu kaynak da dışarıdan temin edildiği için yabancı para bulmamız gerekiyor. Reel sektörün yaklaşık 220 milyar dolar borcu var. Dolar kurundaki 1 kuruşluk artış, Türk Lirası cinsinden reel sektöre 2.2 milyar TL ek bir maliyet getiriyor. 1.5 kuruşluk kur artışı nerede ise bir Körfez geçiş köprüsü maliyetini karşılıyor. Yılbaşından bugüne reel sektörün kur artışından dolayı Türk Lirası cinsinden borcu 268 milyar TL arttı. Borcunu ödemek için daha fazla TL kazanmak zorunda.

Kamunun dış borcunda artış ise 150 milyar TL'ye ulaştı. Kamunun bu borç artışını karşılayabilmek için daha fazla borçlanması, daha fazla vergi toplaması gerekiyor. Vergiler de vatandaşın sırtına yük olarak biniyor.

Döviz kurundaki artışı alt alta koydu-

ğumuzda attığımız her adımı düşünmek zorundayız. Kur artışları bağırımayla, meydan okumayla düşmüyor. Üreterek, ekonomiye güveni artırarak, verimlilik artışı ve teknoloji gelişimi ile düşüyor.

Siyasetçilerin konuşması yoğun bakımda yatan Türk Lirası'nın kalp atışlarındaki dalgalanmayı gösteren cihazdaki gibi bazen pik bazen de dip yaptırıyor. Tam hasta iyileşti derken siyasi bir konuşma veya siyasi bir baskı hemen hastanın sağlığını bozuyor. Yeniden yoğun bakım kapısında beklemeye başlıyoruz. Acaba tekrar ne zaman düzelecek diye dua ediyoruz.

2003-2018 Kasım döneminde dolar kurunun ani yükselmelerine baktığımızda bize bazı ipuçları veriyor. **Tablo1**'den bu ipuçlarını inceleyelim.

Dolar kurundaki Türk Lirası'na karşı ani yükselmeler (Tablo 1)

Başlangıç Tarihi	Süre (Gün)	Bitiş Tarihi	Başlangıç Değeri	Tepe Noktası	Değişim %
03-03-2003	22	25-03-2003	1,59	1,75	9,9
24-09-2003	47	11-11-2003	1,35	1,5	11,1
05-04-2004	49	24-05-2004	1,3	1,55	19,2
20-07-2004	63	23-09-2004	1,42	1,53	7,7
08-03-2005	22	30-03-2005	1,26	1,39	10,3
04-05-2006	53	24-06-2006	1,31	1,7	29,2
26-02-2007	9	07-03-2007	1,38	1,45	5,4
25-07-2007	26	20-08-2007	1,24	1,39	12,3
02-10-2008	49	21-12-2008	1,23	1,7	37,6
07-01-2009	61	08-03-2009	1,51	1,8	18,8
03-05-2010	34	07-06-2010	1,51	1,6	6
09-11-2010	51	30-12-2010	1,40	1,56	10
23-09-2016	123	25-01-2017	2,95	3,85	30,5
07-09-2017	81	28-11-2017	3,40	3,96	16,5
06-03-2018	187	13-08-2018	3,80	6,89	81

2003 yılındaki ilk yükselme ikinci AK Parti Hükümeti'nin yeniden kurulması zamanına karşılık geliyor. Herkesin kafasında soru işaretleri artıyor, acaba ne olacak sorusuna cevap bulmaya çalışılıyor, bu esnada dolar kuru hemen yükselmeye başlıyor.

1) 22 günlük süre zarfında kurda % 9.9 bir yükselme oluyor.

2) 2004 yapılacak yerel seçimler önce-

sinde yine belirsizlik ortaya çıkıyor ve piyasalar tekrar tepki vermeye başlıyor. Dolar kurunda %19 artış oluyor. Seçim sonuçları AK Parti lehine olunca kur geri doğru tekrar dönmeye başlıyor.

3) 2006 yılında ortaya çıkan faili meçhul cinayetler Danıştay saldırısı, Zirve Yayın Evi katliamı ülkemizdeki belirsizliği artırıyor. Kurda %29 artış oluyor.

4) 2008 yılında ABD'de Mortgage skandalı ile başlayan ekonomik kriz tüm dünyaya yayılıyor. Buna ilave olarak AK Parti kapatma davası doların ateşini tekrar yükseltiyor ve Türk Lirası 49 günde %37 değer kaybediyor.

5) ABD merkez bankası FED'in Mayıs 2013 itibarıyla faizleri artırma kararı, dolar kurunda istikrarlı bir şekilde artışa sebep oluyor.

6) 22 Eylül'de kredi derecelendirme kuruluşu Moody's'in yatırım yapılabilir seviyeden riskli ülke kategorisine notumuzu indirmesi, ABD seçimlerini sürpriz bir şekilde Trump'ın kazanmasıyla ivme kazanarak dolar kurundaki başlayan aralıksız yükseliş yaklaşık 75 gündür devam ediyor.

7) İkinci tabloya baktığımızda ise gelişen ekonomiler içinde yılbaşından bugüne en yüksek değer kaybı Türk Lirası'nda görülüyor.

8) 7 Kasım'da Trump sendromu ile başlayan değer kaybında yine Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi.

9) Eylül ayındaki Moody's not indiriminden sonraki süreçte yine Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi

10) Kasım 2018'de hem faiz artırdığı, hem de bilanço daralttığı ilk ay oldu. Bir dönüm noktası. Fed toplantısından şu sonuçlar çıktı; birincisi faizi 0.25 puan artırdı. İkincisi, üyelerin gelecek için faiz tahminlerinden, 2018 için en az üç faiz artışı olabileceğinin

2003-2018 Kasım döneminde gelişen ekonomilerdeki para birimlerinin değişimi (Tablo 2)

	2003 Dolar Kuru	2003 Mayıs 2013	20 Ekim 2016	7 KASIM TRUMP SENDROMU	5 ARALIK 2016	7 Kasım-5 Aralık Değer kaybı	1 OCAK 2018	9 Kasım Değeri	1 Ocak-9 Kasım Değer Kaybı (%)
TÜRKİYE	1,49	1,82	3,10	3,15	3,54	-12,4	3,78	5,45	-31
ARJANTİN	2,85	5,23	15,11	15,05	15,85	-5,3	18,53	35,37	-48
BREZİLYA	2,85	2	3,2	3,21	3,42	-6,5	3,30	3,73	-11,5
ENDONEZYA	8,600	9,700	13,040	13,100	13,405	-2,3	13,542	14,680	-8
HİNDİSTAN	46,5	55	66,7	66,75	68,01	-1,89	63,92	72,48	-11,8
ŞİLİ	675	478	670	655	664	-1,38	605	684	-11,5
RUSYA	30,5	31,5	62,95	64	63,8	-	57,38	67,93	-15,5
G AFRIKA	7,5	9,25	14,3	13,5	13,73	-1,7	12,31	14,32	-14
MEKSİKA	10,8	12,3	18,6	18,6	20,58	-10,6	19,85	20,10	-1,3

etkisiyle kur en tepe noktasına çıktı.

11) Mart 2018'de yükselişe geçen dolar kuru Rahip Brunson'nun tutukluğunun devam etmesi ve ABD başkanı Trump'ın ek gümrük vergileri ve ayrıca kredi temininde yaptırımlar uygulanabileceği beklentisi ile kurlar tepe noktasına çıktı. Venezuela ve Arjantin para birimi haricindeki adını dahi bilmediğimiz Afrika'daki devletlerin para birimleri bile Türk Lirası'na karşı değer kazandı.

Tablo 2'ye göre değerlendirme yapacak olursak;

1) 2003-2018 Kasım döneminde ABD Doları'nın Türk Lirası ve Arjantin Pesosu'ndan sonra Türk Lirası'na karşı en çok değer kazandığı para birimi,

2) Türk Lirası bu dönemde dolar kuruna karşı %73 değer kaybetmiş durumda,

3) Kırılgan ekonomiler diye adlandırılan ülkeler içerisinde ABD Doları'nın en çok değer kazandığı para birimi Türk Lirası oldu,

4) Dolar kuru kırılgan ekonomi ülkeleri olan Brezilya, Endonezya, Hindistan ve Güney Afrika para birimlerine karşı ortalama

%62, Türk Lirası'na karşı ise %265 değer kazanmış durumda.

Tablo 3'ü inceledikimizde;

1) Türk Lirası yıllık ortalama dolar kuruna göre 2010 yılına kadar değer kaybetmemiş, 2008 yılında en çok değer kazandığı yıl olmuş,

2) 2010 yılından itibaren dolar kuru, TL'ye karşı sürekli değer kazanmış,

3) 2013 yılı Mayıs ayında FED para politikasında yapmış olduğu parasal sıkılaştırma kararı ile Türk Lirası'nda ciddi değer kaybı yaşanmaya başlamış,

4) 2018'in en çok değer kaybettiği yıl olduğu görülüyor.

Dolar kurundaki ani hareketler (Tablo 3)

YIL	Yılbaşı \$ kuru (TL)	Yıl Sonu \$ kuru (TL)	En Düşük \$ kuru (TL)	En Yüksek \$ kuru (TL)	Ortalama \$ kuru (TL)	Yılbaşı Yılsonu Değişim %
2003	1,65	1,41	1,35	1,75	1,50	+ % 17
2004	1,41	1,36	1,31	1,56	1,42	+% 3,7
2005	1,36	1,35	1,26	1,41	1,34	-
2006	1,35	1,42	1,30	1,70	1,43	-%5,2
2007	1,42	1,17	1,17	1,46	1,30	+%21,4
2008	1,17	1,53	1,15	1,70	1,29	-%30,8
2009	1,53	1,51	1,44	1,80	1,55	+%1,3
2010	1,51	1,55	1,39	1,60	1,50	-%2,6
2011	1,55	1,92	1,50	1,92	1,67	-%23,9
2012	1,90	1,79	1,74	1,90	1,79	+%6,1
2013	1,79	2,16	1,75	2,16	1,90	-%21,7
2014	2,16	2,32	2,07	2,37	2,18	-%7,4
2015	2,32	2,91	2,28	3,06	2,72	-%25,4
2016	2,91	3,54	2,80	3,54	3,02	-%21,6
2017	3,54	3,78	3,40	3,96	3,64	-%6,8
2018 (9 Kasım)	3,78	5,45	3,74	6,89	4,73	-%44,2